

חינוך

סאסל

כ"ד בתשרי תשע"ו | גיליון 28

חינוך לאמונה ולחיי תורה במשנת האדמו"ר מפיאסצנה זצ"ל הי"ד

הרב יונה גודמן, מנהל חינוכי - מרכז ישיבות ואולפנות בני עקיבא

השנה קיבלנו על עצמנו לנסות ולהעמיק את ה'לב השומע' שלנו ושל תלמידינו. לרגל יום הזיכרון של האדמו"ר מפיאסצנה (נרצח בשואה - ד' במרחשוון), אנו מביאים כאן ניתוח קצר של תורתו בקשר לחינוך תלמידינו וילדינו להקשבה עצמית לעולמם הרוחני.

דבר שעלול להביא להזנחת המשימה על ידי שניהם. מכאן נראה שעדיפה, לעתים, אחריות אישית על התבשיל או על המשימה, כי אז מובטחים אנו שהאדם יגלה אחריות מלאה בעצמו ולא יצפה שאחר יטפל בעניין.

למותר לציין כי חז"ל לא התכוונו להעלות דגשים לעבודת מטבח יעילה. קביעתם נועדה לבטא אמת עמוקה כי חרף היתרונות שבהתגייסות קבוצתית למשימה, טבע האדם מביא לכך שלעתים כל אחד מזניח את חלקו והמשימה נותרת עזובה.

על צדקת אמירה עממית זו יכולים להעיד, למשל, קיבוצניקים לשעבר. יש מהם הטוענים כי הרעיון של אחריות שיתופית נכון בתיאוריה, אך במציאות לא כל האנשים מגלים אחריות ראויה, ולפעמים כל אחד מותיר את המשימה לחברו. משום כך העדיפו חלק מהם לפרוש ולגור במקום שבו כל אחד אחראי בעצמו לרכושו ולפרנסתו; כן יבשרו לנו גם תומכי ההפרטה ברמה הלאומית, המאמינים כי מפעלים בבעלות ציבורית של המדינה מופעלים בפחות מסירות ואחריות מאשר מפעל הנמצא בבעלות הפרטית של אדם. דוגמאות אלה מלמדות על הלקח הכלכלי-חברתי שניתן להסיק מהפתגם החז"לי על "קדרא דבי שותפי".

מה עדיף: למידה שיתופית של תלמידים בקבוצות קטנות, או למידה יחידנית שבה כל אחד מתקדם בקצב ובסגנון המתאימים לו? כיצד עדיף לבצע משימה איכותית - לבד או עם חבר? ההיגיון אומר כי עבודה עם שותף תשביח את התוצאה. כן הדבר לגבי לימוד למבחן, וכן הדבר בדברים גדולים, כמו הקמת מפעל או הובלת תהליך ציבורי. היגיון פשוט זה מופיע כבר בקהלת: "טובים השניים מן האחד" (ד, ט).¹

דא עקא, חז"ל מציגים לפנינו תמונה כוללת ומורכבת הנובעת מהסתכלות רחבה, מעבר לפסוק בודד. חז"ל עצמם ציטטו כמה פעמים בשי"ס אמרה עממית המבטאת מסר הפוך: "קדרא דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא" (עירובין ג; גיטין סא; חולין ו; בבא בתרא כד). פירושה המילולי הוא ש-סיר (בישול) ששניים אחראים יחד על בישול תוכנו, רבים הסיכויים שיצא מאכל שאינו קר ואינו חם. מדוע? משום שכל אחד מהשותפים יסמוך על חברו שיחמם את המאכל,

1 בהמשך הפסוקים מופיעים נימוקים נוספים ליתרון שיש בפעולה של שניים ויותר יחדיו: "אֲשֶׁר יֵשׁ לָהֶם שֶׁכֶר טוֹב בְּעַמְלָם: כִּי אִם יִפְלוּ - הָאֶחָד יָקִים אֶת חֲבֵרוֹ וְאֵילוֹ הָאֶחָד שִׁפּוֹל וְאֵין שְׁנֵי לְהַקִּימוֹ: גַּם אִם יִשְׁכְּבוּ שְׁנַיִם וְחָם לָהֶם וְלְאֶחָד אֵיךְ יִחָם: וְאִם יִתְקַפוּ הָאֶחָד הַשְּׁנַיִם יַעֲמֵדוּ וְנָגְדוּ וְהַחֹט הַמְשָׁלֵשׁ לֹא בְמַהֲרָה יִנָּתֵק".

דברי האדמו"ר הי"ד הם מהפכניים. על פניו, הם מיועדים לצעירים הצריכים ללמוד שעליהם לשאת באחריות על עתידם הרוחני. ברם, הוא כותב את דבריו במכתב גלוי ל... מחנכים ולהורים. הוא מלמד אותנו כי למציאות המעוותת, לדעתו, שבה המבוגר נתפס כאחראי ולא הילד עצמו, אחראים (גם) המחנכים וההורים! גם המחנך וההורה צריכים לשנות כיוון ולתקן את תפיסותיהם. אל

דאגה, האדמו"ר יפנה גם לצעירים, בין השאר באמצעות ספרו החינוכי 'חובת התלמידים', אשר ייחודו בהיותו ספר חינוך שאינו מדבר על התלמידים, אלא אתם.

דברי האדמו"ר מלמדים אותנו כי במקום ליצור חינוך תורני שבו המורה לוקח על עצמו עוד ועוד תחומי אחריות למצב תלמידיו, יש ליצור חינוך תורני שבמוקדו החתירה להעצמת הרצון של הילד עצמו - בצניעות, בתפילה, בלימוד תורה ועוד. כאשר משפחה או בית ספר מאמינים בהדרכה זו הם ישקיעו פחות בענייני משמעת ובעונשים ויותר בבניין הרצון של הילד; הם יטפחו את ההקשבה העצמית של הילד לעולמו הרוחני ויחזקו את האחריות האישית שלו להמשך צמיחתו.

מסר אמוני זה ישמש לנו צידה לדרך לקראת שנה חדשה של עשייה חינוכית. העשייה החינוכית היא עם ילדינו ועם תלמידינו, אך לא פחות חשוב מכך - עם... עצמנו! האם גם אנחנו מאשימים אחרים בחוסר ההצלחה שלנו לצמוח אמונית בתחומים מסוימים? הנימוקים לחוסר הצלחה זה הם מגוונים: בגלל המצב הכלכלי שלנו, שמחייב לעבוד שעות ארוכות; בגלל בן הזוג או ההורים; בגלל החובה להוסיף לימודים אקדמיים;

בגלל ההתעסקות בענייני תלמידינו...

דברי האדמו"ר היקרים צריכים לשמש קריאה אישית לכולנו. לקראת החורף הבא עלינו לטובה עלינו להוסיף חיל באחריותנו לצמיחתנו האמונית מצד אחד, ולבחון את תפיסתנו החינוכית מצד שני. עלינו לראות אם אנו מטפחים רצון ואחריות אצל ילדינו ותלמידינו, או לוקחים אותם על עצמנו. עלינו לזכור כי חיים רוחניים של "קדרא דבי שותפי" לא מחממים ולא מקררים, אלא נותרים פושרים.

"חוק הוא ברוח האדם שכשיש לו על מי לסמוך, מרשל הוא עצמו וסומך על זולתו [...] וכשישכיל לדעת שהחוב עליו, הוא בעצמו המדריך והמחנך, יתאמץ ולא יתירש" (שם, עמ' יא).

האדמו"ר מפיאסצנה זצ"ל הי"ד רואה באמירה חז"לית זו דווקא מסר חינוכי עמוק, שאפשר ללמוד ממנו שיעור על הדרך בה ראוי להיות חיים של אמונה. לדבריו, מציאות שבה סומכים על האחר ולכן מסירים אחריות מעצמנו נפוצה אף בתחום הרוחני. כך, למשל, מתגלה אצל חלק מתלמידינו, אשר 'חונכו' בלי משים כי האחריות למצבם האמוני מוטלת על מחנכיהם ועל הוריהם, ולא עליהם. תחושה זו מביאה לכך שהם מסירים אחריות אישית מצמיחתם האמונית, כדבריו:

לא די ללמד את הנער רק שחוב עליו לשמוע לקול המחנך ותו לא [...] העיקר הוא להכניס בלבו דעה זו שידע שהוא הנער בעצמו, הוא עיקר המחנך [...] עליו הטיל ה' חוב זה לגדל ולחנך את נצר זה, את עצמו, לעץ גדול, עץ החיים, ולעשותו לעבד ה', צדיק וגדול בתורה [...] וכל כמה שיוכל יכפיל האב והמלמד להבין ולהשכיל את הנער בזה בדעת ושכל ואת החובה שהוא נושא את עצמו לגדל ולחנך איש ישראל (חובת התלמידים, עמ' י).

האדמו"ר מעלה בדבריו הדרכה חינוכית רבת משמעות. יש לנפץ את האשליה שבה מאמינים חלק מהצעירים, כי האחריות לעולמם האמוני והמעשי מוטלת רק על המחנך ועל ההורה. צעירים רבים אומרים לעצמם בתת-מודע כי "הוריי אחראים לכך שאני אתפלל, ותפקידי הוא להסביר למה איחרתי; המחנך אחראי שאצמח רוחנית - הן על ידי לימוד תורה, הן על ידי השתתפות בסמינריון תורני עם הכיתה - ועליי מוטלת האחריות להמציא אישור שיצדיק את היעדרותי".

האם כוונת האדמו"ר שהמבוגרים אינם מחויבים לצמיחתו האמונית של הילד? חלילה, אך הוא מצפה שנלמד את הילד שהוא האחראי והיוזם, ושתפקידנו, כמבוגרים, הוא לסייע לו ולהדריך אותו כיצד להצליח במשימתו.

האב והמלמד הוא רק (= בסך הכול) המורה אשר יורהו איך יחנך הוא את עצמו ומה דיבר ה'. כמו מי שבא לשאול שאלה בענייני איסור והיתר, שהדיין הוא רק המורה אשר יורהו מה כשר, אבל עיקר העושה הוא בעל הבית בביתו, ורק עליו האחריות שיהיה כשר וישליך את האיסור והטריפה (שם, עמ' יא).

מכאן, כי עיקר משימתנו אינו לפקח שהתלמידים יעשו מעשים טובים, אלא לסייע להם לבנות את רצונם לעשות מעשים טובים. במצב זה, אם ירצו סיוע בהבנת המעשים או בדרכי התגברות על מכשולים, נשמח לסייע להם ללמוד את תפקידם או לממש את רצונם.

חורף טוב של המשך צמיחה אישית!